

„Távol legyen tőlünk dicsekedni más egyébben, mint a mű urunk, Jézus Krisztus keresztyében”¹

Ha valaki idegen, netán a szakrális tereket kutató néprajzos szakember ezelőtt ötven-hatvan évvel kereste fel mindenszentek környékén az udvarhelyszéki Havasalja valamelyik nagyobb katolikus egyházközségének temetőjét, egészen más látvány fogadta, mint manapság. Oroszhegy, Zetelaka, Kápolnás, Szentegyházsfalu, Lövéte, de a többi kisebb filiák temetői is sajátos arculatot mutattak, amelyet a halottak emlékét őrző, méltóságteljes, cserefából faragott két-háromméteres keresztek sokasága tett felejthetlenné. A legmagasabb és legdíszesebb közülük a temető közepén álló ún. „búcsús keresztfá” (magassága elérheti a négy métert), amely a temető besztertelésekor kerül a helyére, s mindenszentekkor a temetői szertartás központjaként szolgál. Ha időközben elkorhadt, a gondos egyházfik mindig újra cserélték, s örök érvényű gondolatokkal „írták meg”, így üzenve az utánuk jövő nemzedékeknek. Legyen elég példaként itt a lövétei búcsúskeresztfá unokáinknak is szóló szövegének egy részét idéznem: „ŐSEIDNEK SZENT HITÉHEZ, NEMZETSÉGED GYÖKERÉHEZ, EMBER, HÜTLEN NE LÉGY SOHA.”

Keresztfát nem csupán a temetőben, halottjai sírjára állított a katolikus székely ember, hanem lakóhelye határában is, fogadalomból, engesztelésből, emlékezésből, így alakítva át „az általa élt tájat” szakrális tájjá. A keresztfát állításból kivették a részüket az intézmények, testületek is, egy-egy keresztfát felállítására, fenntartására pénzalapot hozva létre. Keresztfát állítottak őseink magasabb dombokra Jézus Krisztus szenvedésének emlékére és tiszteletére, keresztfát állítottak a falu szélén és a fontosabb útkeresztezéseknél, hogy oltalmazzák a falu népét, a határ termését. Továbbá, hogy emlékeztessenek egy-egy szomorú eseményre: balesetre, jégverésre, egy-egy közeli rokon hirtelen halálára. A katolikus székely kalapot emelve köszön ma is nekik, asszonya virággal díszíti (régén különösen fel kellett virágozni azokat a keresztfákat, amelyek a húsvéti határkerülés, az úrnapi kikerülés útvonalaiba estek), s látványuk a más vallású embert is töprengésre készíti.

A havasaljai keresztfák „a múlt beszédes lenyomatait”. Legyenek azok az út mentén, a temetőben vagy a falu szélén, gyakran kiemelkedő népművészeti értékük is. Fafaragás (rozetta, növényi ornamentalsre emlékeztető Mária-monogram, szív és kehely, vagy szomorúfüz ágai stb.) díszíti őket. A szív, virág (rózsa) vagy országalma alakú alátéttel ellátott kovácsoltvas szeg (a cigánykovács készítette őket), amelynek elsődleges funkciója a keresztfának az összefogása, ugyancsak fontos díszítőeleme a keresztfá-

A lövétei alszegi temető búcsúskeresztfája (fent)

A honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából állított emlékkereszt (lent)

Mihály János felvételei

fának, akárcsak a ráhajlított bádogtető. A kereszték készítését, kivitelezését, megírását mindig ügyes kezű falusi ács-vagy ezermester végezte.

Mára sajnos a jellegzetes cserefa kereszték igencsak kimentek divatból. Számuk megfogyatkozott, temetőinkben mindenhol a műköből készült vagy a sima kőkereszték váltak uralkodóvá, így azok összehatásukban egészen más képet mutatnak, mint hajdanán. A katolikus faluképet meghatározó út menti keresztfák azonban nem tűntek el. Fellelhetők az előbb említett székely nagyközség, Lövéte határában, hol az elmúlt 15 évben szinte mindenhol újakra cserélték. Dicsérendő mind az egyház, mind a közbirtokosság és azon magánszemélyek hozzáállása, akiknek mindez köszönhető, s akik ezeknek a keresztéknek az újraállításához szükséges anyagiakat előteremtették. Ugyanakkor dicséret illeti a keresztfákat faragó mesterembert, Ladó Gábort (szül. 1964, Lövéte) is. Figyelemre méltó munkát végez! Úgy alkot újat, hogy átmenti a hagyományost. A régi fakeresztéken látható motívumokat, a megkopott feliratokat, évszámokat fáradtságos munkával kislabizálja, s az általa faragott keresztfákat díszíti velük. Összesen 29 keresztfa (hét sírkereszt, öt határkereszt, tíz út menti kereszt, három emlékhelyet jelölő kereszt, négy egyéneknek állított emlékkereszt) hirdeti már hozzáértő mesteri megalapozottsággal végzett értékmentő munkáját. Keresztjei nem csupán a község temetőiben vagy annak határán állnak, hanem Lövéte testvértelepüléseiben (Budakalász, Domaszék, Maglód) is, hiszen ide is eljutott egy-egy belőlük. Munkájának köszönhetően ezek a szakrális emlékjelek, a lövétei lokális kultúra elengedhetetlen tartozékai nem pusztulnak el, s teljes szépségükben mentődnek át az utókornak. Reméljük, hogy nem csupán mint tárgyi emlékek, hanem szerepüket is megőrizve. Vagyis a mellettük elhaladókat mindig emlékeztetve Jézus Krisztus kereszt-halálára, megerősítve istenfélő hitükben, buzgó, vallásos életükben.

Végezetül álljon itt a lövétei egyháztanács által a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából 1996-ban állított keresztfa (Ladó Gábor első munkája) felirata, amely a *Győzelemről énekeljünk* című húsvéti énekünk utolsó szakaszának jól ismert két sora:

„A KERESZT VOLT EZER ÉVIG REMÉNY-SÉGÜNK OSZLOPA / MOST IS KRISZTUS JELE LÉGYEN JOBB JÖVŐNKNEK ZÁLOGA.”

Mihály János

1. Út menti keresztfelirat Lövéte és Homoródalmás határán.

ÖRÖKSÉGÜNK

Történelem. Népélet. Néphagyomány.

V. évf. (2011) 4. szám

Életutak

4 Sándor-Zsigmond Ibolya: „A múltat becsüljétek meg, a jövőért a múlton lelkesedve dolgozzatok!”

Pap Mózes (1866–1940)

8 Forró Albert: Tasso első magyar fordítója

Tárgyi örökségünk

9 Nyárádi Zsolt–Zólya Levente: A homoród-szentmártoni unitárius temető és régi sírkövei

12 Róth András Lajos: A színes papír történetéből

História

15 Bicsok Zoltán: Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai kirendeltségének kezelésében 12.

A Csíki Magánjavak iratai (II.)

18 Demeter Csanád: Közigazgatási változások Székelyföldön 1945 után

20 Veres Péter: A székelyudvarhelyi római katonai fürdő virtuális rekonstrukciója

Székely fonó

25 [Sárosy Károly]: Öreg székely levelei

Népi kultúra

27 Jakab Zsigmondné Mészáros Rozália: Rugonfalva határnevei és mondái

Évfordulóink

30 P. Buzogány Árpád: Udvarhelyszéki helyismereti évfordulók. 2011. október–december

A címlapon: az ellopott kirulyi harang lábzatából állított emlékkereszt (Kirulyfürdő, 2011).

A kereszt mellett Gábos István lövétei lakos áll. Mihály János felvétele

Médiapartnerek:

UDVARHELYI
Híradó

H
Hargita Kiadó

SZABADIDŐKALAUZ

ÖRÖKSÉGÜNK: Történelem. Népélet. Néphagyomány.
V. évfolyam (2011) 4. szám

Megjelenik negyedévente. Kiadja a Harghita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont. **Igazgató:** Szöcs Endre.

A Forrásközpont fenntartója: Harghita Megye Tanácsa.

Főszerkesztő: Kolombán Zsuzsánna.

Szerkesztőbizottság: P. Buzogány Árpád, Mihály János, Miklós Zoltán, Kovács Árpád.

ISSN 2067-7367

© A szerkesztőség előzetes értesítése, beleegyezése nélkül tilos a lapban közölt írásokat újra megjelentetni.

A szerkesztőség címe: Székelyudvarhely, 1918. December 1 utca, 9. szám, II. emelet.

A folyóirat megrendelhető a 0266-214440 (Szöcs Klára) telefonszámon, illetve az oroksegunk@hereditas.ro e-mail címen. További információk a www.oroksegunk.ro honlapon találhatók.

Támogató: Nemzeti Kulturális Alap

Nyomdai munkálatok: Infopress Group Rt., DTP Stúdió